

Koester het Groene Hart

Een van de vele mogelijke reacties op de Vijfde nota ruimtelijke ordening 2000/2020

De Academische Boekengids 34, augustus 2002, pp. 8-9.

Het Groene Hart zou openblijven, was een van de opties waarmee aan de Vijfde nota ruimtelijke ordening is gewerkt. Minister Pronk van VROM is er niet in geslaagd deze optie ongeschonden door het kabinet te krijgen. Gelukkig lijkt er in het parlement meer begrip voor het behoud van open ruimte te bestaan. Laten we hopen dat regeren werkelijk vooruitzien is en dat wat nog over is van Nederland wordt gered.

Nederland zou een laboratorium kunnen zijn waar onderzocht en bewezen wordt dat het mogelijk is om met zeer velen op weinig ruimte te kunnen leven. Het vraagt wel dat wet- en regelgeving worden afgestemd op de specifieke eisen van het gebied. Er zijn meer gebieden met het oppervlak van de Randstad of zelfs groter, die ten minste zo dichtbevolkt zijn. Bijvoorbeeld Tokio, Sao Paulo, Mexico City, Parijs, Greater London, het Roergebied en vele steden in Azië. Daar is het welzijnsniveau naar ons gevoel echter onacceptabel, de omvang aanwijsbaar een economische belemmering, en zal eenieder die het zich kan permitteren in weekend en vakantie het gebied ontvluchten. Wat we in onze Randstad zouden kunnen aantonen, is dat het mogelijk is met zeer velen te wonen en te werken, waarbij het welbevinden zo groot is dat ontvluchten geen noodzaak is. Verre reizen kunnen, maar zijn niet onvermijdelijk. Er moet dan wel gekozen worden voor grote dichtheden waar dat kan, voor dubbel grondgebruik en voor een weloverwogen omgang met wat ons nog rest van het open land.

Zelden waren de besluiten over de landinrichting zo bepalend voor de toekomst als nu. Als dezelfde fouten worden gemaakt als bij de *Vierde nota*, of als de *Vijfde nota* wordt uitgevoerd, zodat de verantwoordelijkheden bij plaatselijke overheden komen te liggen zonder dat duidelijke grenzen door de rijksoverheid worden gesteld en nageleefd, zal ons land onleefbaar worden. Juist omdat van alle kanten ons leefmilieu wordt bedreigd, is het van eminent belang in ieder geval 'thuis' de boel op orde te houden. Natuurlijk is de bedreiging van klimaatverandering door broeikasgassen slechts internationaal op te lossen, maar omdat we tot de weinige landen behoren die het kunnen betalen, moeten wij wel het goede voorbeeld geven. Natuurlijk is voor de milieueffecten op wereldschaal het verdwijnen van de tropische regenwouden vele malen schadelijker dan het verdwijnen van onze weiden, maar hoe kunnen we anderen gedragsverandering afdwingen als we zelf niet laten zien dat het anders kan?

Behoud van biodiversiteit

Er zijn mensen die stellen dat het milieu slechts op twee toetsbare zaken moet worden beoordeeld: de instandhouding van de biodiversiteit en de gezondheid van de mensen. Deze twee zaken zijn uitwisselbaar en hebben alles met elkaar te maken. Laat ik deze twee aspecten toetsen aan het leven in de Randstad. Er wordt wel eens gesteld - ik neem aan als grap - dat we alles moeten volbouwen als biodiversiteit ons streven is, want in steden is over het algemeen een grotere biodiversiteit dan op de hei, in het dennenbos of op het modern ingerichte platteland. Dit is waar, en ook verklaarbaar. Maar alles volbouwen ten behoeve van de biodiversiteit is net zo curieus als overal dierentuinen stichten omdat daar de biodiversiteit nog groter is.

We weten allemaal dat de grootste waarborg voor het behoud van biodiversiteit het behoud van het tropisch regenwoud is, want daar is zij nog onontgonnen groot aanwezig. We zouden ons echter beperken tot onze eigen verantwoordelijkheid en daarmee tot onze Randstad. Als een van de vele voorbeelden van wat allemaal mogelijk is: op een bedrijf van een mij bekende boer in het absolute hart van het Groene Hart is de biodiversiteit vele malen groter dan op de landerijen om hem heen en ook die bedrijven hebben een relatief grote biodiversiteit omdat ze grenzen aan zijn land en er wel eens een kikkertje over de sloot springt. Natuurlijk is er uitwisseling met de aanliggende velden. Waarom is nu juist op dit bedrijf de biodiversiteit zo groot? Het gaat hier om een veeteeltbedrijf. De boer werkt vrijwel zonder kunstmest. Hij voert zijn dieren uitsluitend plantaardig, liefst zelfgekweekt (kracht)voer. Hij mest zijn land met door z'n eigen vee geproduceerde mest, waarbij gecomposteerde stalmest met koolstof toevoeging buitengewoon werkzaam is. Hij heeft geen zware werktuigen, waardoor de veenachtige losse grondstructuur intact blijft en honderden beestjes en bodembacteriën in leven blijven. De ammoniakuitstoot van zijn bedrijf behoort tot de laagst gemeten in Nederland.

Als de boer z'n mest bovengronds uitrijdt, wordt hij beboet, want dat mag niet vanwege de milieuwetgeving. Hoe nu? Die wetgeving is er toch juist om de ammoniakuitstoot te reduceren? De boer rijdt z'n mest uit als het land het nodig heeft, liefst als het regent of gaat regenen en hij sproeit altijd na met slootwater dat bij hem helder is. In z'n land staan zogenaamde 'geriefbosjes'. Geriefbosjes zijn weelderige bosjes op overgeschoten scheggen land, met meidoorn, elzen en bramen, waar je 's zomers de vogels hoort kwinkeleren en die veelal als overbodig zijn verdwenen bij ruilverkaveling, daarmee het landschap verarmend. In de geriefbosjes hebben de vogels hun nesten, de vogels die zo nodig zijn omdat ze schadelijke insecten vreten. De geriefbosjes zorgden mede voor een grotere biodiversiteit en gaven de

boer z'n plekje om zich discreet terug te trekken. Hij kan - weliswaar bemoeilijkt door de volstrekt mallotige juridische procedures - uitstekend leven van z'n land en het is een feest om er te wandelen, te fietsen, te varen of te schaatsen.

Wat het aspect gezondheid betreft: weet u hoe het komt dat er tegenwoordig zo vaak geitenkaas in de winkels te koop is? Dit komt omdat kinderen veel allergischer zijn voor koemelk dan vijftientig jaar geleden. Van de koemelk van deze boerderij worden echter ook de kinderen met koemelkallergie niet ziek. Zo'n voorbeeld maakt duidelijk hoe we zouden moeten leven. Voedsel wordt er niet beter van als het van duizend kilometer ver of nog verder hierheen gesleept wordt. Als de energie gaat kosten wat ze waard is, is dat gesleep ook niet meer te betalen.

Witte Noordzee-stranden

Welke benadering je ook kiest, alles pleit voor een open en groen 'Groene Hart', ingericht voor gezonde landbouw en veeteelt. Ingericht voor recreatie in de vorm van wandelen, fietsen, verblijven, niet in zogenaamde 'gemaakte' natuur in de zin van landschapsparken, onder water gezet land en nepbossen, maar in de zin van door boeren gemaakte natuur - in meer dan 900 jaar zo gegroeid - met z'n vaarten, geriefbosjes en wisselteelt. De koeien grazen er, uiteraard vanwege hun welzijn, en niet vanwege 'stoffering van het landschap', 's zomers buiten in de wei.

Onder water zetten van land is niet nodig als je het land gebruikt zoals verstandige boeren dat doen. Dit alles overziende, blijkt dat we in West-Nederland een vrijwel unieke situatie aantreffen, die aantoont dat het mogelijk is om met zeer veel mensen op een zeer klein oppervlak te wonen en te werken op een wijze die tegemoetkomt aan vele verlangens. Als de Randstad wordt opgevat als de Bandstad, als een keten van stads- en dorpskernen verbonden door het openbaar vervoer, blijkt het mogelijk in een dichtbevolkte agglomeratie toch op 'fietsafstand' te leven van het open land. De Randstad slingert als een gordel om het open Groene Hart. Open om z'n schoonheid, z'n nabije voedselproductie, z'n ruimte en z'n longfunctie.

De gordel wordt aan de andere kant begrensd door de duinen, het strand en de zee. Het is een model, dat als het er niet was, bedacht zou moeten worden. Als we doorgaan op de huidige weg zal het hele land worden volgestroefd met huizen, gebouwen, kassen en loodsen, te ver van elkaar om welke vorm van openbaar vervoer dan ook een kans te geven. Het zal niet aantrekkelijk zijn door de troosteloze vorm waarin hetzelfde zich steeds herhaalt. Het zal economisch niet rendabel zijn. Als het aanslepen van voedsel van verre niet meer gaat, door congestie of hogere brandstofprijzen, hebben we zelf de ruimte - en de kennis - niet meer om eigen voedsel te produceren.

En als na twintig of veertig jaar de ruimte alsnog volledig is opgesoupeerd, zullen we uiteindelijk toch noodgedwongen moeten overgaan op de verstandige, geconcentreerde bouw, die nu zou kunnen plaatsvinden in een wervende context maar dán, in een wijdsloping volgebouwd land, in een troosteloze context - vergelijkbaar met het Roergebied, maar zonder de ontsnappingsmogelijkheid naar het Zwarte Woud of de witte Noordzee-stranden. Het aardige is dat we in Nederland de overlegstructuur kennen, nodig voor een dergelijke radicale ommezwaai, en belangrijker nog is, dat in principe de financiële middelen beschikbaar zijn. Er zou moeten worden geïnvesteerd in een intensief en bruikbaar openbaar vervoer met metrotreinen, stoptreinen, lightrail en doorgaande sneltreinen waardoor Amsterdam slechts een halfuur van Rotterdam komt te liggen. Het noodzakelijke waterbeheer zou in dienst moeten worden gesteld van het juiste grondwaterpeil in de landbouwgronden en als oppervlaktewater een functie kunnen krijgen voor recreatie: om te zwemmen, te varen en te schaatsen, en om langs te wandelen, te fietsen en eventueel in te vissen. De buitengewoon hoopvolle uitkomsten van studies in Wageningen naar duurzame landbouw en veeteelt zonder ziektes (en producten die onvergelijkbaar veel lekkerder zijn) zouden in de praktijk moeten worden gebracht. Dan krijgt de boer (weer) plezier in z'n werk (evenals z'n kinderen die op die manier wel door willen boeren) en de burger krijgt plezier van de boer. En wij kunnen wonen in een stad met al z'n voordelen: op fietsafstand van alle voorzieningen en gekozen natuur. Dat kan in vrijwel niet één wereldstad. In Nederland zou het kunnen als we doordenken en de juiste maatregelen treffen.

Wiek Röling is architect en emeritus hoogleraar Ontwerpen Gebouwen TU Delft.

Besproken boeken:

'Ruimte maken, Ruimte delen', *Vijfde nota ruimtelijke ordening 2000/2020*. Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, RPD, jan. 2001.